

Esport, gènere i etnicitat.

El cas de les dones immigrants

■ GERTRUD PFISTER

Catedràtica de Sociologia de l'Esport, Institute of Exercise and Sport Sciences.
Universitat de Copenhaguen, Dinamarca

Gertrud Pfister durant la seva intervenció
(Font: BPMO photo).

■ Abstract

This contribution focuses on the role of sporting activities in the lives of immigrants with an Islamic background. A special emphasis is laid on the chances and problems which female immigrants face in Western countries in their everyday life as well as in their physical activities. Using Germany as example, the sport engagement of immigrants is analysed and interpreted in connection with their religious beliefs and their conditions of life. In the second part of this contribution, reasons for sport engagement or sport abstinence of immigrants are presented and discussed in the context of theoretical approaches. The interdependencies of gender, sport and ethnicity are interpreted from the perspective of cultural studies. In addition, constructivist theories as well as the approaches of Norbert Elias and Pierre Bourdieu are used to explain orientations, attitudes and behaviour patterns of immigrants. It has been taken into consideration, that the situation of immigrants varies to a great extent and that they use numerous and various strategies in order to "function" in the mainstream society. This is illustrated by several case studies of girls and their sport engagement. This article ends with a discussion of possibilities and strategies to increase the sport engagement of girls and women with an immigrant background.

■ Key words

Immigrants, Islam, Ethnicity, Gender, Sport Engagement, Cultural Studies

Resum

Aquest article se centra en el paper de les activitats esportives en la vida dels immigrants d'origen islàmic. Es posa especial èmfasi en les oportunitats i problemes a què s'enfronten les dones immigrants als països occidentals, i també en les activitats físiques que desenvolupen. Prenent Alemanya com a exemple, s'analitza i interpreta el grau d'implicació dels immigrants en l'esport, en relació amb les seves creences religioses i les seves condicions de vida. A la segona part de l'article s'hi presenten i es comenten, en el context dels enfocaments teòrics, les raons per les quals els immigrants practiquen o no esport. Les interdependències del gènere, l'esport i el grup ètnic s'interpreten des del punt de vista dels estudis culturals. A més a més, s'utilitzen les teories constructivistes i els enfocaments de Norbert Elias i Pierre Bourdieu per explicar les orientacions, actituds i patrons de conducta dels immigrants. Hem tingut en compte que la situació dels immigrants és extremadament variada i que utilitzen estratègies molt diferents per tal de "funcionar" dintre del corrent dominant de la societat. Això últim es comprova en diversos casos estudiats sobre noies i la seva actitud envers l'esport. L'article acaba amb un comentari sobre les possibilitats i estratègies perquè augmenti el compromís amb l'esport per part de les noies i les dones d'origen immigrant.

Introducció

Hi ha moltes àrees on hem de lluitar contra les discriminacions de tipus social, religiós o ètnic. La meua aportació se centra en la discriminació de les minories ètniques. Els

■ Paraules clau

Immigrants, Islam, Etnicitat, Gènere, Estudis Culturals, Participació esportiva

comentaris referits a les immigrants d'origen turc musulmà a Alemanya han de ser presos a títol d'exemple.

A Alemanya, es dissenyen esllògans del tipus "Ali juga amb nosaltres" o projectes com el bàsquet de carrer per a nens immigrants, amb la finalitat d'animar-los a practicar l'esport i també perquè s'apunten a algun club.¹ L'Estat i les organitzacions esportives tenen interès a atreure els immigrants per diferents raons, algunes d'egoistes i d'altres altruistes: d'una banda, tothom hauria de tenir l'oportunitat de gaudir dels efectes, potencialment positius, de l'activitat física (salut, relacions socials, diversió). D'altra banda, l'esport hauria de ser utilitzat com a mitjà de socialització i integració. Tanmateix, gairebé mai no es planteja si realment l'adaptació i la integració és el camí correcte per als immigrants i pràcticament mai no es pren en consideració que aquestes campanyes se centren quasi únicament en els barons.

En aquest article es plantegen les qüestions següents:

- Quines són les condicions de vida de les noies i dones immigrants?
- Quin paper juga l'esport en les seves vides?
- Quantes dones immigrants practiquen l'esport?
- Quines raons les empenyen a practicar o no practicar l'esport?
- De quina forma es podria estimular que aquestes noies i dones comencessin a practicar l'esport, i com es podrien adaptar les activitats físiques a les seves condicions de vida, cultura i identitat ètnica?

¹ És difícil de trobar termes i definicions encertats per als diferents grups de persones que no són originaris d'Alemanya. A Alemanya, les iniciatives per integrar els estrangers en clubs esportius van començar en la dècada dels 70. D'aleshores ençà, moltes accions i projectes s'han encaminat a l'impuls de les activitats esportives, especialment per a nens i joves (vegeu *Berliner Sportjugend*).

La situació de les immigrants a Alemanya: algunes dades

En la dècada dels 90, a Alemanya hi havia 6,9 milions d'estrangers, prop del 9 % del total de la població. Entre ells hi havia 3 milions de noies i dones, xifra que suposa el 7 % de la població femenina.² Prop del 28 % de tots els estrangers residents a Alemanya són d'origen turc.³ La primera generació d'homes i dones turcs van venir, majoritàriament, com a treballadors des de zones rurals de Turquia, com a conseqüència del "miracle econòmic" alemany de la postguerra, en els anys 60. Encara que la campanya per contractar treballadors va acabar el 1973, la comunitat turca va continuar creixent, entre diverses raons, perquè d'altres membres de la família van seguir els primers immigrants fins a Alemanya ("Ausländerbeauftragte", Comissionat per a l'Estranger, 1991). A les àrees industrials, densament poblades, i a les grans ciutats com ara Berlín, el percentatge de població turca és molt més alt que la dada genèrica aportada abans. En aquestes últimes localitzacions, el percentatge de nens turcs en una aula pot arribar al 80 %.

No hi ha estudis fiables ni estadístiques sobre la situació de les noies i les dones turques a Alemanya. Trobem problemes a l'hora de recollir informació sobre les vides de les noies i les dones de minories ètniques, entre d'altres raons, a causa de la seva "fluctuant" biografia: moltes joves es casen a Turquia, però tornen a Alemanya i, si adquireixen la nacionalitat alemanya, escapen a moltes estadístiques. De tota manera, podem utilitzar les informacions següents sobre les condicions de vida de les noies turques o de les seves famílies, condicions que determinen les seves vides:⁴ la majoria dels membres de la comunitat turca són musulmans,⁵ però no sabem amb exactitud

quants musulmans practiquen la seva religió a Alemanya, i les xifres oscil·len entre un 11% i prop d'un 50 % (Spuler-Stegemann 1998, pàg. 46). N'hi ha pocs que s'adhereixin a tendències fonamentalistes, encara que sembla que augmenta l'atracció dels joves cap a aquestes (Spuler-Stegemann 1998, p. 94).

La situació dels immigrants, especialment els joves de segona i tercera generació, depèn, en gran part, de la seva educació. En 1995, el 25 % dels alumnes alemanys, però solament el 9 % d'alumnes pertanyents a minories ètniques, van obtenir el certificat que, al final de l'ensenyament secundari, dóna accés a la universitat (*Abitur*). Prop del 50 % dels joves no-alemanys comencen a treballar sense cap titulació oficial (Berliner Sportjugend 1998, p. 20). Encara que els pares turcs tracten d'encoratjar els seus fills, aquests es troben sub-representats en l'educació superior (Leenen/Grosch/ Kreidt 1990).

Per tant, molts joves immigrants parteixen d'un nivell laboral molt baix i l'índex de desocupació és molt més alt que no pas el dels alemanys. Abunden els immigrants a les feines amb els salaris més baixos i amb un nivell de seguretat menor.

La família juga un paper fonamental en la vida dels immigrants turcs. Moltes famílies turques viuen a les àrees urbanes més densament poblades, amb un alt percentatge d'estrangers. Sovint viuen molt a prop les unes de les altres i constitueixen comunitats ètniques; això enforteix el seu sentit de la solidaritat i de trobar-se a casa, d'una banda, però, d'altra banda, porta a la formació d'un gueto, amb tots els problemes que això comporta. És més, les famílies turques viuen sovint força justes i en habitatges de baixa qualitat. Els immigrants turcs prefereixen sovint els pisos barats per estalviar diners amb vista a la tornada a Turquia. També hi ha propietaris que no volen llogar pisos a famílies

estrangeres. Que les mares turques surtin de casa a treballar depèn de diversos factors. Per fer-ho, es troben amb més problemes que no pas els barons. Han de superar moltes restriccions: necessiten, per exemple, permís de treball; sovint no tenen qualificació formal per a col·locacions més ben pagades; i s'enfronten també a les normes i valors de la família. La meitat de les dones turques amb nens treballen fora de la llar. La majoria d'elles ho fan en treballs marginals amb alt risc de desocupació, salaris baixos, molta feina i, amb freqüència, fan tornos. En un estudi sobre les mares alemanyes i turques, Nauck (1993) va descobrir que tots dos grups tenien una considerable càrrega de treball, tant dintre de casa com a fora, però que aquesta càrrega era molt més gran per a les dones turques.

A més a més de viure en condicions pobres i amb variades dificultats, les noies turques s'enfronten a una falta de seguretat sobre la seva permanència a Alemanya, sobre el seu propi futur (el matrimoni com a objectiu, però també com un perill!) i, encara més important, grans diferències –sovint contradiccions– entre les normes i valors de la pròpia cultura i els del lloc on viuen.

Nauck (1993) subratlla, en aquest context, la "triple discriminació" de les dones pertanyents a grups minoritaris: discriminació en el treball, discriminació com a membres d'una minoria i discriminació com a dones.

De tota manera, cal tenir en compte que les condicions de vida, els problemes, igual com els recursos de les noies i les dones turques, poden ser molt diferents. La repetició constant de l'estereotip sobre les noies turques no abasta tots els complexos, variats i diferenciats mons en què viuen els immigrants. Què tenen en comú una rectora d'una universitat alemanya, turca, i una dona de fer feines turca?⁶

² Statistisches Bundesamt: Ausländische Bevölkerung in Deutschland (Institut d'Estadística: Població estrangera a Alemanya). Stuttgart 1995.

³ No puc comentar aquí fil per randa les lleis d'immigració. La majoria dels immigrants d'origen turc no es nacionalitzen alemanys, entre d'altres raons, perquè això implicaria perdre la nacionalitat turca. Els joves immigrants d'entre 18 i 23 anys, que porten 8 anys vivint a Alemanya i han assistit a classe a Alemanya durant 6 anys, poden escollir entre tenir passaport alemany o turc (Berliner Sportjugend 1998, 18). La impossibilitat de tenir doble nacionalitat és una barrera importantíssima per a la integració dels immigrants. Vegeu respecte d'aquest tema la política del Govern Federal, Ministeri de l'Interior, 1993. Per a la situació dels immigrants i els conflictes ètnics i culturals, vegeu les contribucions de Klein/Kothy 1997.

⁴ Vegeu, entre d'altres, Riesner 1991; Spuler-Stegemann 1998.

⁵ El terme Alevi significa 'aficionats d'Alí', el gendre de Mahoma. Entre els Alevs les dones tenen més drets que en altres religions islàmiques. En molts aspectes, fins i tot tenen els mateixos deures i els mateixos drets que els homes; Spuler-Stegemann 1998, 53.

⁶ Cal distingir, especialment, entre immigrants que van arribar des de grans ciutats i els que ho van fer des del camp. Nauck (1993) informa d'un estudi sobre autoconceptes i estereotips sobre la dona turca i l'alemanya. Va poder demostrar que els autoconceptes de les dones turques i alemanyes són força semblants, però que les imatges estereotipades de tots dos grups es diferencien molt dels autoconceptes.

És molt difícil fer una avaluació global, i diferenciada alhora, de la situació dels immigrants; aquesta és sempre una qüestió de perspectiva. Mentre que els mitjans de comunicació de masses subratllen les dificultats i les discriminacions que pateixen els immigrants a Alemanya, un recent estudi empíric sobre la joventut turca a Berlín revela que entre molts joves està creixent la tendència a integrar-se en la societat alemanya. El 90 % de les persones entrevistades van expressar la sensació de sentir-se a gust o relativament a gust a Berlín (Tagesspiegel, 13 de desembre de 1997).

Les activitats esportives de les noies i les dones immigrants

Ben entès, a Alemanya les noies pertanyents a minories ètniques han de practicar l'esport a l'escola. Fins a quin punt els agrada, què senten i quins efectes té l'esport, són coses que no sabem.

Cal assenyalar que els immigrants practiquen menys esport que no pas la població alemanya.⁷ Un estudi representatiu de les activitats esportives dels turcs a Alemanya va mostrar que el 33 % dels homes i el 19 % de les dones entrevistats (més grans de 14 anys) practiquen l'esport almenys diverses vegades al mes (DSJ 1995, p. 7). Tenint en compte l'ampli significat de la paraula 'esport' i la baixa freqüència (un cop al mes), resulta impossible, de tota manera, arribar a conclusions definitives amb aquest estudi.

A Alemanya, l'esport es practica principalment a través dels clubs. Prop del 28 % de la població pertany a algun club.⁸ Només un petit percentatge dels socis dels clubs esportius són immigrants. El 1994, a Berlín, solament el 3 % dels socis de clubs eren turcs. D'aquests, més del 90 % eren nois i homes. Les noies i les dones estrangeres participen en activitats esportives i físiques en algun club esportiu en un percentatge molt inferior al dels barons turcs i les noies i dones alemanyes. Les dones tur-

ques suposen únicament el 0,7 % de les dones pertanyents a clubs, però constitueixen el 4% de la població femenina de Berlín (Görsoy 1997, p. 31).

En algunes grans ciutats, i especialment a Berlín, els immigrants han creat els seus propis clubs esportius. Aquests ofereixen esports –principalment futbol, però també arts marcial i esports de força– adreçats gairebé exclusivament a nois i homes (Schwarz 1997).

Perspectives teòriques interpretatives

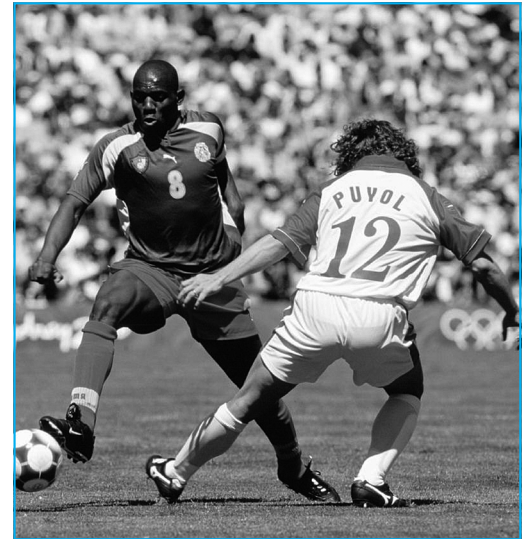
No es pot analitzar el paper de l'esport en les vides dels immigrants fent servir una única teoria, sinó que el tema exigeix incloure diversos conceptes teòrics relatius a la immigració, la socialització i el gènere.

La meua contribució es basa en les idees dels estudis culturals que s'han desenvolupat des de la dècada dels 50 a Anglaterra. S'entén la cultura com a la forma de vida en conjunt (valors, normes, formes de conducta...). Els conceptes bàsics són: interacció simbòlica, discursos i contextualització. La cultura és un procés, un equilibri, una imaginació i una contradicció dinàmica construïda mitjançant negociacions (Bromley, Göttlich i Winter 1999). I això és cert especialment en les cultures immigrants.

Proposo de combinar l'aproximació conceptual dels estudis culturals amb les teories constructivistes, que subratllen les interrelacions entre individus i societats, accions i interaccions i les construccions de gènere, etnicitats, identitats i imatges (Lorber 1994; Connell 2002).

Waldhoff (1995) va proposar d'utilitzar la teoria del procés de la civilització de Norbert Elias i la noció de figuració per explicar les interdependències entre identitats i mentalitats, d'una banda, i entre estructures polítiques i socials, de l'altra.⁹

Waldhoff es va centrar, entre d'altres coses, en les actituds cap al control de la

En Alemanya, només un baix percentatge dels socis dels clubs esportius són immigrants (Font: Fons documental del CIO)

violència i del poder, en la importància de la família, en actituds cap a l'honor i en l'autodisciplina. La principal tesi de Waldhoff és que l'Estat turc no té el monopoli del poder i que l'Estat del benestar i el sistema de seguretat social turcs estan poc desenvolupats. Això condueix a un nivell alt de relacions familiars i de xarxes socials, que poden ser més importants per a l'individu que la fidelitat a l'Estat. La figuració de la societat ha deixat també la seva empremta en les estructures físiques i també en l'actitud cap al cos i l'exercici físic. A Turquia la disciplina està controlada socialment i no es basa en una interiorització de la pressió. El cos és l'àncora dels rols definits socialment i el seu exercici no persegueix guanys "abstractes" ni la distinció social en el context de processos d'individualització.

Per tant, la representació de cossos esportistes, joves i immaculats, l'esport com a símbol de l'autocontrol i d'altres tendències associades a la societat moderna no juguen un paper important en la societat turca. Molts valors i patrons de conducta associats a l'esport, com ara l'ascetisme i la interiorització de la disciplina no tenen una importància es-

⁷ A Jütting/Lichtenauer, 1995, hi ha publicada una bibliografia sobre 'immigrants i esport'.

⁸ Hi ha diferències entre grups d'edat i entre la població masculina i la femenina. El 64 % de nois i el 47 % de noies, entre 7 i 14 anys, pertanyen a un club esportiu, vegeu DSB (Ed.): Bestandserhebung, 1997. Frankfurt, 1997. Aquestes xifres només mostren tendències, perquè hi ha casos de socis dobles i de socis passius. El nombre de persones que practiquen esport en clubs esportius de forma activa és més baix.

⁹ Per tenir més informació sobre la teoria del procés de la civilització i la seva aplicació a l'esport vegeu: N. Elias i E. Dunning (1992): *Deporte y Ocio en el proceso de la civilización*, Madrid, Fondo de Cultura Económica.

Molts valors i patrons de comportament associats a l'esport, com l'ascetisme i la interiorització de la disciplina no tenen especial importància en la cultura tradicional turca i, en general, en les societats islàmiques (Font: Fons documental del CIO).

pecial en la cultura tradicional turca i, en general, en les societats islàmiques (vegeu, per exemple, Mihciyazgan 1996).¹⁰ Aquesta aproximació es pot lligar a les observacions de Schiffauer (1989) sobre les estructures familiars i s'associa, així, a la construcció de l'edat i el gènere. Com hem dit anteriorment, l'organització estrictament jeràrquica de la família exerceix un paper central en les societats islàmiques. L'edat i el sexe determinen la posició social de cada persona. El prestigi i la posició d'una família depèn de l'"honor", i l'honor significa la capacitat del cap de família o dels membres barons per lluitar o venjar-se d'agressions i abusos. Un altre aspecte central de l'"honor" de la família és la sexualitat de les dones, és a dir, la fidelitat de les esposes als seus marits i la virginitat de les filles.¹¹ Cal evitar qualsevol activitat i qualsevol conducta que pugui posar en perill el bon nom dels membres femenins de la família o, en cas contrari, serà castigat severament. La sexualitat femenina no es controla per una interiorització de les normes i pressions, sinó mitjançant la segregació dels sexes, que es produeix en tots els aspectes de la vida, incloent-hi les activitats físiques.

És clar que hem de preguntar-nos si les estructures i normes esmentades abans, juguen encara un paper important a la Turquia moderna i si són encara importants per als immigrants turcs a països occidentals. Mentre que les aproximacions de Schiffauer i Waldhoff poden ser útils per descriure la situació de l'esport femení a la cultura turca, es pot utilitzar el concepte de Bourdieu com a marc de la situació dels immigrants turcs a Alemanya.¹² Segons Bourdieu, la posició social d'un individu en l'esfera social és determinada per la combinació del capital cultural, econòmic i social. En el camp social, els diferents grups socials utilitzen formes de distingir-se per diferenciar-se dels grups inferiors i per adaptar-se als grups superiors. Es pot considerar els immigrants com a grups socials amb models concrets de capital i amb un *gust* especial. Segons Bourdieu, l'*habitus* és la intercomunicació entre individu i societat. L'*habitus* es desenvolupa en el marc de la socialització i de les condicions de vida; significa la totalitat d'actituds, pensaments, percepcions i accions i produeix pràctiques culturals. Per tant, l'*habitus* i el *gust*, que s'hi associa, són propis de tota classe o grup social.

El cos juga un paper central en aquest concepte. El cos és part del capital cultural. D'altra banda, l'*habitus* del cos determina les actituds de la gent cap al seu cos i la manera de tractar-lo (Bourdieu, 1982). Els ideals i les pràctiques es donen tant en la vida diària com en la vida esportiva ètnico-cultural. Aquestes pràctiques, alhora, creen gènere, presenten gènere davant del mirall i produeixen diferències de gènere.¹³ Les minories poden fer servir el cos i la cultura del moviment per aconseguir la identificació amb el grup ètnic i també per generar diferenciació social. Els clubs esportius turcs ofereixen els seus serveis als barons. En el context de les aspiracions d'un ascens social, els immigrants turcs poden utilitzar també els ideals i les pràctiques corporals com a forma d'adaptar-se a les tendències principals de la societat o com a capital cultural per aconseguir aquest ascens.

Els discursos sobre immigrants se centren en la relació entre els immigrants i la resta de la població. Hi ha processos de segregació i formes d'integració que van de l'aculturació a l'assimilació, passant per l'adaptació. Cal tenir en compte que la integració va sempre unida a la negociació i a la construcció d'identitats i imatges.

En comentar el paper del cos i de les activitats físiques en el desenvolupament de la identitat cultural, seguim Hall (1996) i Mørk (1998), els quals assumeixen que els immigrants desenvolupen nous tipus d'identificacions culturals. Mørk defineix aquestes identitats noves com a identitats amb guió (compostes de diverses parts) i les cultures noves com a cultures híbrides, amb un equilibri entre diverses identitats i una barreja de diferents tradicions culturals (vegeu també Tireli 199).

Segons Baumann (1999) les identitats culturals i les etnicitats són construccions, cosa que significa que són productes d'accions i interaccions i apropiacions de normes culturals, valors i pràctiques. D'una banda, les imatges ètniques es representen i, d'altra banda, s'adscriuen. Els individus es presenten ells mateixos com a turcs o com a turcs danesos, "fan" etnicitat, però també queden marcats o estigmatitzats com a estrangers. Cal preguntar-se quin tipus de paper podria jugar l'esport en els processos d'integració, marginació o estigmatització.

Si considerem l'etnicitat i el gènere com una construcció, hem d'analitzar-la com a font i àncora per a les identitats ètniques i de gènere i investigar-ne la influència en la negociació de les normes, valors, igual com en les conductes estereotipades associades al gènere.

Barreres concretes per a l'activitat esportiva

Encara que no hi hagi barreres formals per practicar l'esport o ser soci d'un club esportiu, no resulta fàcil als pertanyents a minories ètniques començar a practicar esport. Per diverses raons, les noies turques tenen dificultats per integrar-se en grups

¹⁰ No puc descriure aquí la varietat dins l'Islam i les diferents orientacions que hi ha; vegeu, entre d'altres, Spuler-Stegemann 1998.

¹¹ Vegeu, entre d'altres, Delaney, 1991.

¹² Bourdieu, 1982; Bröskamp, 1994, va fer servir aquest concepte per a l'estil de vida i el compromís amb l'esport dels immigrants turcs.

¹³ Per al gènere com a construcció social a nivell institucional i individual i per a "crear gènere", vegeu Lorber, 1994.

d'alemanys. Tendeixen a teixir una xarxa d'amics turcs dels quals obtenen suport social (Pfänder/Turhan 1990). I la minoria turca afavoreix uns ideals de bellesa concrets, que poden ser una combinació o barreja dels ideals i pràctiques turcs tradicionals i els corrents alemanys generals. L'adaptació als ideals alemanys sobre el cos i la cultura del moviment pot significar no solament un canvi dels patrons de conducta, sinó també una ruptura de normes i valors culturals profundament arrelats. Un estil de vida esportiu o un cos musculós no encaixa amb els ideals turcs tradicionals de la feminitat i potser tampoc no encaixin amb el gust de la població germanoturca. De tota manera, a més a més hi ha d'altres barreres que dificulten que les dones turques comencin a practicar activitats esportives. Per regla general, se suposa que moltes famílies turques estan orientades, en més o menys grau, cap als papers tradicionals de gènere, que es troben arrelats en les creences religioses.¹⁴ Un estudi pilot realitzat a Dinamarca va mostrar que també la tafaneria, la por a perdre la reputació, i la pressió de la comunitat musulmana refrenen la participació de les noies i les dones en activitats esportives.

Les normes, valors, estructures i pràctiques religioses tenen influència en la vida diària, en el lleure i en la participació en l'esport de noies i dones, àdhuc si els patrons de pensament i conducta han canviat en entrar en contacte amb un país occidental. En relació amb la pràctica esportiva, cal tenir en compte la gran importància de la família, la divisió del treball en funció del sexe, la superioritat social i cultural de l'home, el concepte de l'honor i la regulació de la sexualitat o, de manera més precisa, la importància de la virginitat per a les dones i l'estricta prohibició del sexe fora del matrimoni. La virginitat és absolutament necessària per a les noies turques, fins i tot en les famílies que no segueixen habitualment de forma estricta les lleis islàmiques. Mol-

tes de les normes i regles pretenen de garantir que les noies no perdin la virginitat: la principal estratègia consisteix a mantenir les noies (i les dones) a casa i evitar el contacte amb nois i homes. Sovint el pare i els germans barons controlen les dones de la família, per tal de defensar-ne l'honor, que és posat en perill si les dones no es comporten d'acord amb les normes morals de la seva cultura.¹⁵

La integritat moral significa, entre d'altres coses, seguir les normes islàmiques sobre la vestimenta, que ha de cobrir tot el cos, incloent-hi els cabells. De tota manera, hi ha importants diferències entre les famílies turques que viuen a Alemanya o a Turquia. Sovint les noies immigrants es troben davant el dilema que "els seus pares els ensenyen la cultura del país d'origen ... i, alhora, fora de casa, sobretot a l'escola, aprenen la cultura alemanya amb la seva llibertat i igualtat. L'obsessió per la virginitat porta limitacions importants de la llibertat i el desenvolupament personals".¹⁶ Aquestes normes, valors, actituds i patrons de conducta influeixen, o potser fins i tot arriben a determinar, la cultura sobre el propi cos de moltes noies i dones turques. La llei de cobrir el cos és un problema en molts esports i l'exigència de separació de sexes impossibilita que les noies i les dones religioses entrenin o practiquin esport al costat de nois o homes.

El fet de participar en activitats esportives pot ser causa de conflictes dintre de les famílies turques, en generar-se situacions en les quals les noies i les dones queden fora del control de la família. Un problema posterior, ja esmentat anteriorment, és que les noies i les dones turques tenen una gran càrrega de treball a la llar, que els deixa poc temps i poca energia per a les activitats esportives.

En comentar les raons per les quals les noies i les dones turques no practiquen esport, hem de tenir en compte també la seva situació social. I no hauríem d'oblidar que, de fet, encara són poques les noies i dones

alemanyes de classe social baixa que realitzen activitats físiques.¹⁷

Les noies i les dones turques han de viure a cavall de dues cultures diferents, han de viure amb els problemes i les contradiccions generats per aquest fet i hi han de buscar estratègies i solucions. Un estudi pilot amb entrevistes a alumnes turcs va mostrar que les noies tenen diverses formes de fer front al dilema. En aquest estudi, desenvolupat per Kleindienst-Cachay (1996), es podien identificar tres tipus de noia: noies amb identitat turca, noies biculturals i "dissidents".

El primer grup, segons Kleindienst-Cachay, el formen noies educades segons les lleis islàmiques i que són religioses. Es cobreixen el cap amb un mocador en públic, per exemple. Com que accepten les normes de la seva religió, expressen satisfacció amb la seva situació i no tenen conflictes amb els seus pares. Informen també que no els interessa l'esport i que no els agrada l'educació física a l'escola.

El segon grup de noies viu també en famílies religioses, però amb més llibertat. Se senten privilegiades respecte de les companyes que sí que compleixen les lleis religioses, però alhora se senten limitades en comparació amb les noies alemanyes. A aquestes noies els agradaria practicar més esport, els agradaria ballar i practicar jocs. Però els resulta difícil i això és l'origen de molts conflictes.

Un tercer grup de noies ha abandonat els valors de la seva família. Algunes fins i tot se n'han anat de casa i intenten de viure com qualsevol noia alemanya. Disposem d'algunes biografies que mostren que difícil els resulta, a aquestes noies, deixar la seva llar. L'esport i la xarxa social que l'envolta pot ajudar aquestes noies a construir les seves pròpies vides.

Aquests últims anys, al costat de tendències cap a la secularització, es pot observar que un nombre cada vegada més gran de noies i dones han començat a descobrir la religió per si mateixes i a interpretar l'Islam segons les seves pròpies necessitats. Hi ha algunes

¹⁴ Vegeu, entre d'altres, Brainin, 1996, sobre les condicions de vida de les noies i nois immigrants. Proporciona gran quantitat d'informació, útil fins i tot per als lectors que no estan d'acord amb el paradigma psicològic-analític.

¹⁵ Els estudis mostren que a les ments dels nois i homes turcs encara hi resten, si més no rastres, d'aquestes idees; per exemple, insisteixen aferrissadament en la necessitat que la dona sigui verge, abans de casar-s'hi.

¹⁶ Citat a Bründel/Hurrelmann, 1994, p. 5.

¹⁷ Segons Kleindienst-Cachay (1996; 1997), solament el 23% de les noies de les *Hauptschulen* (escoles on va l'alumnat que ha obtingut un rendiment menor a l'escola primària) pertanyien a un club esportiu, davant del 50% a les *Realschulen* (escoles de formació professional). Tenen un nivell més alt que les anteriors i inferior als *Gymnasiums* que equivalen als IES d'Espanya).

noies, criades a Alemanya i amb un nivell educatiu bo, que porten el cap cobert sense considerar-ho un símbol d'opressió (Nökel, 1997). Intenten de compaginar l'Islam amb el pensament modern i les normes religioses amb la vida moderna. Després de moltes converses amb dones "neomusulmanes" Nökel (1997) va arribar a la conclusió que la islamització és un procés de lluita de classes transmesa simbòlicament, en el sentit de Bourdieu, però es tracta també d'un instrument de política d'identitat personal. Aquestes dones opinen que les activitats esportives són acceptables sempre que no violin les seves normes religioses.

Estudi de casos

M'agradaria presentar exemples de diferents biografies esportives de noies turques a Alemanya, per tal de mostrar les oportunitats i els reptes, les dificultats i també els efectes positius de les activitats físiques.

"A casa hi ha normes estrictes"

Sazyie té 15 anys i fa 9è curs, a l'institut. El seu pare treballa a la indústria, la seva mare és mestressa de casa i té 8 germans i germanes. Està promesa i aviat es casarà amb un home que encara no coneix gaire. Als estudis té unes notes per sota de la mitjana, fora de l'institut no té cap relació. Ocupa el seu temps lliure a casa o visitant els seus germans ja casats. El seu pare no la deixa apuntar-se a cap club o grup d'esbarjo. Sazyie és solitària, està aïllada i sovint trista. Tanmateix, ella accepta la situació perquè no veu cap altra forma de solucionar els seus problemes. L'esport no juga cap paper, ni pot fer-ho, a la seva vida (Bründel/Hurrelmann 1994).

"Sóc una dona turca i practico boxa, que passa?"

Fikriye Selen ha escollit un esport molt poc corrent per a una dona. Amb 13 anys va començar a practicar judo i també va practicar gimnàstica (aparells), karate (és cinturó negre) i *kick boxing*, abans de descobrir la boxa. La fascina la lluita i el sentiment que segueix a una victòria. Entrena cinc vegades

per setmana, amb homes que la prenen seriosament, atesa la seva disciplina i capacitat. Els seus pares no li posen cap objecció a les activitats esportives. Fikriye és religiosa i insisteix a vestir de forma adient, cosa que per a ella vol dir portar una samarreta en comptes d'un top reduït. Estudia Economia i l'any passat va començar a treballar. Està molt segura d'ella mateixa i pensa que és difícil encasellar-la: "Sóc turca, practico boxa, tinc bon aspecte i sóc prou intel·ligent" (Tagesspiegel 13-2- 1997).

Reforçament gràcies a l'esport

Ayse va arribar a Alemanya quan tenia 8 anys. El camí fins a la universitat va ser llarg i difícil. Quan tenia entre 12 i 17 anys va haver de lluitar per tot "el que per a altres joves –concretament les noies alemanyes– estava ja aconseguit". Una manera de defugir el control del seu pare va ser practicant esport. Sota la supervisió del seu germà, va poder anar en un poliesportiu, on va aprendre taekwondo. L'èxit en l'esport –va ser cinc vegades campiona d'Alemanya– i el suport de la gent del seu voltant va possibilitar que desenvolupés perspectives noves. Quan tenia 18 anys va tenir una forta discussió amb el seu pare, que li va prohibir de practicar esport i de quedar amb els seus amics alemanys. Per això se'n va anar de casa, d'amagat, per por del seu pare. Es va ocultar a les cases dels seus amics i va passar un temps abans que pogués agafar les regnes de la seva vida una altra vegada. "No tens per què seguir les tradicions, si no ho vols" diu. "Tingues el coratge de fer la teva vida, com tu vulguis" (Kayadelen, 1996).

Les noies turques i el futbol

A Berlín hi ha un equip de futbol format per noies turques. L'equip pertany a "Agrisport", un club de futbol turc, que té molt d'èxit amb els seus equips masculins i que ofereix també a les noies turques l'oportunitat de jugar a aquest esport. L'equip femení també té èxit i sembla que les jugadores són acceptades per la comunitat turca, si més no fins a un cert punt. La contra-

dicció entre ser dona i ser jugadora de futbol creix alhora que les jugadors es van fent més grans. A les entrevistes amb les jugadores va quedar clar que en casar-se les prioritats eren unes altres, "cuinar i les tasques de la llar".¹⁸ En aquestes entrevistes, les jugadores van parlar dels conflictes que algunes tenien amb les seves famílies. N'hi havia que feien servir un nom fals perquè els pares no s'assabentessin de les seves activitats. Molts pares pensaven que el valor de la dona disminuïa pel fet de prendre part en una activitat 'tan poc femenina': "Qui es casarà amb tu, si et dediques a jugar a futbol i tothom t'ha vist les cames?", es queixava una de les mares. Però també hi havia pares (homes) que estaven orgullosos de les seves filles. I, sobretot, les jugadores se sentien orgulloses d'elles mateixes; no només havien conquerit un espai "masculí" i un àmbit "masculí", sinó que també havien demostrat que podien jugar igual de bé o millor que els equips de noies alemanyes.

L'esport per a noies i dones immigrants: Objectius

Quin objectiu persegueixen les activitats esportives per a dones immigrants? Per què hauríem d'encoratjar les noies i dones immigrants a prendre part en activitats físiques?

De les activitats físiques se'n poden derivar els efectes positius següents:

- Bona salut i benestar.
- Acceptació social en la cultura més generalitzada.
- Xarxes socials i suport social.
- Imatge pròpia positiva, seguretat en una mateixa i enfortiment (cf., per exemple, Pfister 1996).

Cal tenir en compte, és clar, que hi ha una gran quantitat de factors i condicions que determinen quina mena d'efectes té la pràctica esportiva. L'esport compta amb un potencial gran i variat, però els resultats positius, en allò que és físic, psicològic i social, no arriben de forma automàtica.

¹⁸ *Zeitmagazin*, 1994, núm. 46; vegeu també *Tagesspiegel*, 19 de gener de 1992.

Perspectives

Quines possibilitats tenim, fet i fet, per donar suport a la participació de les noies i les dones immigrants en les activitats físiques? Cal subratllar una altra vegada que les dones immigrants, com les altres dones de la nostra societat, procedeixen de substrats socials molt diferents i tenen necessitats molt diverses. Com a principi caldria plantejar adreçar l'esport, les seves condicions i objectius, cap a les necessitats de cada un d'aquests grups de dones. Cal tenir en compte les experiències de socialització, les circumstàncies vitals i l'expectatives. Els conceptes i programes haurien de perseguir els principis d'igualtat de drets, igualtat d'estatus i igualtat d'oportunitats, així com l'acceptació i la tolerància.

Cal animar les noies i les dones turques que procedeixen d'ambients tradicionals a participar en activitats esportives si:

- En aquestes activitats només hi prenen part dones.
- Els monitors són dones.
- Nois i homes no tenen accés a les instal·lacions quan elles les estan fent servir.
- S'acceptin peces de roba que cobreixin el cos.
- Es disposi d'instal·lacions separades per canviar-se i dutxar-se.
- Les instal·lacions esportives siguin de fàcil accés des de les llars d'aquestes noies i dones.
- Les activitats es desenvolupin a la tarda, però no al vespre.
- Les noies i les dones hi puguin portar els germans petits o els fills.
- Els objectius i continguts de les activitats s'orientin vers la salut.

A més a més, com que una majoria de pares ja accepta que les entrenadores/monitores siguin alemanyes, també podria ser útil que els programes fossin progressivament dirigits per dones turques.

A Alemanya disposem d'una xarxa de clubs esportius densa i de fàcil accés. De tota manera, com ja hem dit, aquests no resulten atractius per a les noies i dones turques, per diverses raons. Una de les principals és que són mixtos, per a homes i dones. Tanmateix, això no elimina la

possibilitat que s'hi ofereixin cursos per a dones, adaptats als desigs de les noies i les dones turques, en horaris en què no hi ha homes. A més a més, les escoles podrien oferir, fora de l'horari lectiu, activitats físiques, igual com els centres per a la joventut activitats esportives diverses, dissenyades segons les necessitats i desigs de les participants. Una altra possibilitat són els gimnasos per a dones. En un estudi pilot, les participants turques van subratllar la importància d'entrenar sense presència masculina. Van dir que les seves famílies no posarien objeccions cap a aquestes activitats i que fins i tot les recolzarien (Görsoy, 1997). Aquests estudis, de tota manera, no deixen de plantejar problemes: d'una banda, l'alt preu de les tarifes per fer-se'n sòcia, d'altra banda, les activitats ofertes són poc variades, gairebé sempre relacionades amb la bellesa i el control del pes.

És important de desenvolupar estratègies per minimitzar els conflictes que tenen les noies i les dones, entre les seves activitats esportives i les expectatives de les seves famílies i, igualment, trencar les barreres que dificulten l'accés de les noies als clubs esportius. En aquest sentit, seria útil encoratjar les germanes i amigues perquè comencessin juntes les activitats físiques. En parlar amb estudiants turques es veu, en la línia que marquen també els estudis pilot esmentats abans, que ajuda molt que els germans (nois) donin suport a les activitats esportives de les seves germanes. En relació amb les activitats i exercicis que els són oferts, cal tenir en compte l'edat de les participants. Mentre que es deixa que les noies prenguin part en una gamma prou àmplia d'esports, les dones joves tenen més limitacions a l'hora d'escollir. En aquest punt, pot resultar d'utilitat que les activitats s'orientin a la recerca de la salut i el benestar, si més no en un començament. Amb això es dóna un sentit a l'activitat física. A més a més, es podria utilitzar la cultura del moviment, tradicional turca, com ara les danses, per animar i motivar les noies turques a ser més actives físicament. De tota manera, caldria familiaritzar-les amb un seguit d'activitats físiques, per tal de donar-los l'oportunitat d'escollir la que els encaixi millor.

Faezeh Hashemi, vicepresidenta del Comitè Olímpic d'Iran, present al Forum, va parlar dels esforços de col·lectius de dones islàmiques per fer compatible l'esport amb la seva religió (Font: BPMO photo).

Apareix la qüestió de si és millor organitzar curssets solament per a la població turca o si les noies i les dones turques haurien d'integrar-se en altres grups ètnics. D'una banda, és important no aïllar les immigrants turques; d'altra banda, té sentit animar que es mantinguin els grups ètnics, per tal d'enfortir la identitat cultural i d'oferir "un recer segur". Per tant, caldria oferir tots dos tipus d'oportunitats.

Un altre tema és el que fa referència als monitors o entrenadors. La distinció de sexes implica que sigui important comptar amb dones, sobretot si són turques, com a instructores; així, podrien representar també un model per a les noies. Elles coneixen més bé que ningú el potencial i les dificultats i poden guiar millor aquestes dones, i fins i tot solucionar els problemes que es puguin plantejar

Poder de les noies i de les dones en l'esport i a través de l'esport.

Encara hi ha molt a fer per oferir esport a les noies i per motivar-les perquè en practiquin. Però, si més no, ja hi ha algunes iniciatives que treballen, no únicament amb noies i dones pertanyents a minories, però sí especialment per a elles, per tal d'aconseguir-ne l'enfortiment. Esmentaré només un projecte danès anomenat *She-Zone* (Zona-Ella), en el qual les noies immigrants i les daneses poden practicar diferents esports, entre d'altres esports amb

pilota,¹⁹ i el projecte *Start* (Començament) de la Federació d'Esports d'Essen, a Alemanya, que té com a objectiu formar noies turques com a monitores d'esports.²⁰ Seria molt important reunir les "millors pràctiques" realitzades en aquest camp i compartir experiències.

Un cas especial és el de l'esport d'alt nivell per a dones immigrants i per a dones islàmiques, en general. Amb la participació d'esportistes musulmans en l'esport de competició es reuneixen alguns dels temes i beneficis comentats abans. Però això pot ser un altre tema de comentari i de discussió.

Bibliografia

- Agkún, L. (1995). Ausländerinnen in Sportvereinen. En: D. Jütting i P. Lichtenauer (eds.), *Ausländer im Sport*. Münster, 120-127
- Baumann, G. (1999). *The multicultural riddle. Rethinking national, ethnic and religious identities*. New York: Routledge.
- Berliner Sportjugend (ed.) (1998). *Zwischen Integration und Isolation*. Berlin
- Bourdieu, P. (1982). *Die feinen Unterschiede*. Frankfurt.
- Brainin, E. (1996). Verregelt und verriegelt. Psychische Auswirkungen kultureller Differenzen. *Kinderanalyse*, 331-350
- Brooks, G. (1995). *Nine Parts of Desire. The Hidden World of Islamic Women*. New York: Doubleday.
- Bröskamp, B. / Alkemeyer, T. (eds.) (1996). *Fremdheit und Rassismus im Sport: Tagung der Dvs-Sektion Sportphilosophie vom 9.-10.9.1994 in Berlin*. Sankt Augustin.
- Bröskamp, B. (1994). *Körperliche Fremdheit: zum Problem der interkulturellen Begegnung im Sport*. Sankt Augustin.
- Bromley, R. / Göttlich, U. / Winter, C. (eds.) (1999). *Cultural Studies. Grundlagentexte zur Einführung*. Lüneburg.
- Bründel, H. / Hurrelman, K. (1994). Bewältigungsstrategien deutscher und ausländischer Jugendlicher. *Zeitschrift für Sozialisationsforschung und Erziehungssoziologie* 14, S. 2-19
- Bundesministerium des Inneren (1993). *Aufzeichnung zur Ausländerpolitik und zum Ausländerrecht in der Bundesrepublik Deutschland*. Bonn
- Connell, R. (2002). *Gender*. Cambridge.
- Daiman, S. (1995). Women in Sport in Islam. *ICHPER-SD Journal* 32, No. 1, 18-21
- Delaney, Carol (1991). *The Seed and the Soil. Gender and Cosmology in Turkish Village Society*. Berkeley/Los Angeles/Oxford.
- DSJ (Deutsche Sportjugend) (1995). *Endbericht zur Studie: Teilnahme von Menschen ausländischer Herkunft, insbesondere muslimischer Frauen, an den Angeboten der Sportvereine in der Bundesrepublik Deutschland*. Frankfurt a.M.
- Göle, Nilüfer (1995). *Republik und Schleier: Die muslimische Frau in der modernen Türkei*. Berlin.
- Görsoy, F. (1997). *Sportengagement bei türkischen Frauen in Berlin*. Staatsexamensarbeit Berlin.
- Hall, S. / Du Gay, P. (eds.) (1996). *Questions of Cultural Identity*. London: Thousand Oaks, New Delhi.
- Jütting, D. / Lichtenauer, P. (eds.) (1995). *Ausländer im Sport*. Münster.
- Kayadelen, A.-F. (1996). Durch Sport zu mir. A G. Pfister (ed.), *Fit und gesund mit Sport*. Berlin, 203-204
- Klein, M. L. / Kothy, J. (eds.) (1997). *Ethnisch-kulturelle Konflikte im Sport*. Hamburg
- Kleindienst-Cachay, Christa (1996). Immigrantinnen - auch beim Sport außen vor? A G. Pfister (ed.), *Fit und gesund mit Sport*. Berlin, 191-203.
- Kleindienst-Cachay, C. (1997). Sportengagement muslimischer Mädchen und Frauen in der Bundesrepublik Deutschland. A M. Klein i J. Kothy (eds.), *Ethnisch-kulturelle Konflikte im Sport*. Hamburg, 113-127.
- Koçturk, Tahire (1992). *A Matter of Honour: Experiences of Turkish Women Immigrants*. London/New Jersey.
- Leenen, W. / Grosch, H. / Kreidt, U. (1990). Bildungsverständnis, Platzierungsverhalten und Generationenkonflikt in türkischen Migrantenfamilien. *Zeitschrift für Pädagogik* 36, 754-771.
- Lorber, Judith (1994). *Paradoxes of Gender*. New Haven/London.
- Lorber, J. (2000). Using gender to undo gender: A feminist degendering movement. *Feminist Theory* 1, 1, 79-95.
- Mihciyazgan, U. (1993). "Ich faß' doch keinen Jungen an!" Überlegungen zum geschlechtsspezifischen Verhalten türkischer Jungen und Mädchen. A Pfister, G./Valtin, R. (eds.): *MädchenStärken. Probleme der Koedukation in der Grundschule*. Frankfurt a.M. Arbeitskreis Grundschule, 97-110.
- Mihciyazgan, U. (1996). Türkische Mädchen im Sportunterricht. A Bröskamp, Bernd/Alkemeyer, Thomas (eds.), *Fremdheit und Rassismus im Sport: Tagung der Dvs-Sektion Sportphilosophie vom 9.-10.9.1994 in Berlin*. Sankt Augustin, 87-106
- Mørck, Y. (1998). *Bindestregsdanskere. Fortællinger om køn, generationer og etnicitet*. Frederiksberg.
- Nauck, B. (1993). Dreifach diskriminiert? Ausländerinnen in Westdeutschland. A G. Helwig / H. Nicke (eds.), *Frauen in Deutschland. 1945-1992*. Bonn, 364-395.
- Nökel, Sigrid (1997). "Vielleicht bin ich so etwas wie eine Emanze": Islam und Authentizität in Deutschland. *Feministische Studien*, 2, 6-23.
- Pfänder, P. / Turhan, F. (1990). *Türkische Mädchen und Freizeit*. Minden.
- Pfister, Gertrud (ed.) (1996). *Fit und gesund mit Sport*. Berlin, 205-209
- Pfister, G. / Fasting, K. (1999). *Women and Sport in Turkey - a Pilot Study*. Las Vegas.
- Pfister, G. (1997). Frauen und Sport in der Türkei. A M. Klein / J. Kothy (eds.), *Ethnisch-kulturelle Konflikte im Sport*. Hamburg, 127-147.
- Riesner, S. (1991). *Junge türkische Frauen der zweiten Generation in der Bundesrepublik Deutschland*. 2a ed. Frankfurt.
- Rosen, R. / Stüwe, G. (1985). *Ausländische Mädchen in der Bundesrepublik*. Opladen.
- Schiffauer, W. (1989). Vom schweren Los, ein Mann zu werden. *Geo Special: Die Türkei*, 24-32
- Schwarz, T. (1997). Zuwanderer und ethnische Vereine im Berliner Sport. A M. Klein / J. Kothy (eds.), *Ethnisch-kulturelle Konflikte im Sport*. Hamburg: Czwalina, 87-99.
- Steir, L. (1995). 'The Status of Muslim Women in Sport: Conflict between Cultural Tradition and Modernization'. *International Review for the Sociology of Sport* 1995, 30: 283-306.
- Spuler-Stegemann, U. (1983). *Muslimen in Deutschland*. Freiburg.
- Tireli, U. (1999). *Hverdagens erobring - etniske minoritetsunge i europæiske storbyer*. København.
- Turker, S. (1996). Ich fühle mich stärker. Selbstverteidigungsunterricht mit Immigrantinnen. A G. Pfister (ed.), *Fit und gesund mit Sport*. Berlin, 205-209.
- Waldhoff, H.-P. (1995). *Fremde und Zivilisierung: Wissenssoziologische Studien über das Verarbeiten von Gefühlen der Fremdheit. Probleme der modernen Peripherie-Zentrums-Migration am türkisch-deutschen Beispiel*. Frankfurt a.M.
- Warzecha, B. (1993). Die Koedukationsdebatte am Beispiel türkischer Schülerinnen. *Kunst und Unterricht*, No. 170, 16-18.

¹⁹ [http://www.kbhbase.kk.dk/kbhbase/gfx.nsf/Files/Aaarsberetning2003pdf.pdf/\\$file/Aaarsberetning2003pdf.pdf](http://www.kbhbase.kk.dk/kbhbase/gfx.nsf/Files/Aaarsberetning2003pdf.pdf/$file/Aaarsberetning2003pdf.pdf).

²⁰ <http://www.landessportbund-hessen.de/de/magazin/default.asp?sih=11/2004&art=11>.